

Всеукраїнська історико-географічна експедиція

«Історія міст і сіл»

Сторінками історії села Дудчани Нововоронцовського району Херсонської області

Зміст

Розділ I. Анкета	3
Розділ II. Заснували село Дудчани козаки.....	4
Розділ III. Дудчани в першій половині ХХ століття.....	8
Список використаних джерел і літератури.....	17
Джерела.....	17
Періодичні видання	17
Література	17
Додатки	18

Розділ I. Анкета

Село Дудчани розташоване в північній частині Херсонської області на $47^{\circ} 10'$ північної широти і $30^{\circ} 50'$ східної довготи на березі Каховського водосховища.

Дудчани – село Нововоронцовського району, центр сільської ради. Розташоване на правому березі Каховського водоймища, за 41 км. від районного центру та на відстані 121 км. від обласного центру. До найближчої залізничної станції Блакитної - 45 км. Через село проходить автомагістраль Херсон-Дніпропетровськ.

Найдавнішою археологічною пам'яткою, виявленою біля Дудчан, є залишки поселення епохи пізньої бронзи/друга половина II – початок I тисячоліть до н. е. До більш пізнього часу належить поселення і поховання першої половини I тисячоліття н. е. «Наймолодшими» пам'ятками є залишки середньовічного посуду XIII ст. до н.е.

27 грудня 2001 року Кабінет Міністрів України прийняв постанову №1761 «Про занесення пам'яток історії, монументального мистецтва та археології національного значення до Державного реєстру нерухомих пам'яток України відповідно до статей 4 і 14 Закону України «Про охорону культурної спадщини». За цією постановою до Державного реєстру занесено Ганівське городище (районний залізний вік, скіфська культура, с. Дудчани).

Землі СТОВ «Червонофлотець» межують із землями СТОВ ім. Шевченка, ВАТ «Придніпровське» на півночі і заході, із землями колгоспу «Росія» В-Олександрівського району та «Дружба» Бериславського району на півдні і широкою смугою на південному сході виходить до Каховського водосховища.

Розділ II. Заснували село Дудчани козаки

Після того, як у 1775 році за наказом Катерини II було зруйновано Запорозьку Січ, козаки цілими полками та сотнями, а той й по декілька чоловік, стали заселяти вільні землі Придніпров'я. Їх приваблювали плавні і родючі землі понад Дніпром.

Тут, на схилах однієї з живописних балок і оселився полковник Іван Дудка зі своїми козаками. Так було засновано село Дудчани. Перша офіційна згадка про село була в одному з дожовтневих статистичних збірників, де повідомлялось, що село заснували у 1780 р. «... местные люди (168 душ обоего пола), позже из великорусских губерний (материалы для оценки земель Херсонской губернии Т. VI, Херсон 1890, инв. № 1649, с. 148-149)». А в 1782 р. Катерина II подарувала ці землі поміщику Перетову, який став закріпачувати козаків. Частина селян не захотіла підкоритись йому, вони переселились, далі на південь. Там, недалеко від Каховки, заснували село Новодудчино. А Дудчани стали називатись

Перетівкою. Є багато тверджень, переказів старожилів, що село до закріпачення було 10 років вільним! Тому є підстава стверджувати, що Дудчани були засновані 1772 року.

Село наше розділяла на дві частини, південну та північну, річечка Перетівка. Скоріше не річечка, а протічок, бо ширина її була менше 2 метрів, найглибше місце – по груди людини. Відразу за селом річка поділялась на два рукави. Лівий рукав входив у плавні, а правий – на левади. У багатьох тут були городи. У посуху люди викопували кущі картоплі, посаджені біля хати. Відбирали більші картоплини і переносили в плавні, де саджали ці ж кущі. А на осінь збирали картоплю завбільшки з кулак.

Серед плавнів виблискували синіми очицями озера: Перше, Друге, Біле, Хрещате. Солдатське озеро було найбільшим, але неглибоким, його можна перейти вбхід. А от Матроське озеро було невеличке, але дуже глибоке. Вода в ньому прозора та чиста. У водоймах водилось багато риби, як от: сом, в'юн, лин, щука, судак, сазан та інші. Її можна було ловити руками, себто сапеткою (корзиною без дна). Пливучі на човні, можна було піймати щуку, не докладаючи зусиль, якщо, звичайно, поталанить. Справа в тому, що човен кидав тінь на воду, а щуці здавалось, що це стіна. Вона перескакує цю стіну і – зачасту падає вам під ноги в човен.

Плавні були покриті ковдрою болотяних рослин, густими перелісками, які переливались піщаними кучугурами і відкритими площинами білого піску. І багатючий рослинний світ навколо: терен, хміль, дикий виноград, вишні, верба, осика, гірчиця, цикорій, васильки, гвоздики, капуста заяча, спаржа, шалфей, дика морква. По Дніпру – водяні горіхи, лопушняк. А сіно плавневе! Чи випав де сніг, чи спека в жнива – в плавнях завжди є корм для худоби. Бували випадки, коли у сильну спеку, якщо вигоряло все навколо, в наші плавні заганяли худобу зі степів, з інших сіл.

Із усіх джерелець залишилось тільки два: на Стоянах та на Салганах. Одне джерельце протікало під урвищами, деь приблизно навпроти садиби Г.П.Данилова. Нині там плещуть води Каховського водосховища. Вода в цьому місці замерзає тільки в лютий мороз. Уже і море, і затока вкриті кригою, а в цьому місці, де було джерельце, вода гуляє.

Минаючи пороги, Дніпро ніс води широкою долиною. Вона була порізана рукавами, гирлами, затоками, плавневими озерами. Серед цієї краси, в одній із широких та похилих балок, красувалося село Дудчани. На північ та південь від нього простягались балки Чортувата, Чабанка, Вертелівська, Церковна, Тиха, Гадюча, Вороняче царство. А вище, посеред степу, стоять кургани: Сидориха, Лисі Могили, Журавлиха. Ці німі свідки минулого ніби охороняють село.

Перетову належало близько 15 тис. десятин землі разом із плавнями. Після його смерті (близько 1800 р.) землі нинішніх Дудчан перепродувались декілька разів. Незадовго до реформи 1861 р. вони перейшли до поміщиків Старицького та Вассалова. Старицький в 1862 р. продав (за іншими відомостями – програв у карти), свою землю московському купцеві Дуриліну, потомки якого володіли нею до 1917 р.

Після смерті Вассалова його бездітна дружина, не вміючи вести господарство в нових, пореформених умовах, продала селянам землю через Селянський банк в кредит, по 40 крб. за десятину. Банкрутством господарства Вассалова скористались заможні селяни для розширення своїх наділів. У поміщика Дуриліна з 12 тис. десятин землі було розорано близько 2 тис. десятин. Господарство в основному мало тваринницький напрямок. В степах і плавнях, що належали Дуриліну, випасалось до 13 тис. овець, близько 500 корів, до 350 коней. Для переробки продукції на продаж було побудовано обробний цех «Салгани», де проводилась стрижка овець, забій худоби і токанка м'яса. За десятину землі, здану в оренду, поміщик брав 10-12, а пізніше 5-7 карбованців. Крім внесення

великої грошової плати за орендовану землю, селяни зобов'язані були обробляти своїм інвентарем частину поміщицької землі. Крім подушного податку (скасованого в 1887 р.) хлібороби вносили поземельний податок, земельні збори, а також виконували численні натуральні повинності: шляхова, підвізна повинність та ін. Високі мита були встановлені на плуги, залізо, металеві вироби, що призвело до різкого скорочення купівлі цих товарів біднішими селянами.

Нелегким було життя хліборобів, гірким окраєць хліба. Та попри все, село розросталося і вже в 1897 році тут було 70 дворів, в яких проживало 756 чоловік.

У 1863 році сільський сход вирішив відправити своїх посланців до губернії з проханням про відкриття школи в селі Дудчани. До цього часу школи в селі не було. На окраїнах села, за свідченням старожилів, у двох вітряних млинах працювали письменні мірошники. От ці-то мірошники і були першими вчителями в Дудчанах. Заможні селяни, бажаючи мати хоч одного письменного в сім'ях, віддавали своїх дітей на навчання до мірошників. Усього навчалось 8-12 хлопчиків.

І от у 1871 на клопотання сільської громади у селі було відкрито двохкласну земську школу. Розміщувалась вона у старому приміщенні сільської управи. Школа стояла в кінці балки Чабанки, і працювала тут одна вчителька. На весні 1873 року приміщення школи під час повені було змите водою. У 1874 році на кошти сільської громади побудовано нове шкільне приміщення. У першому класі майже цілий рік вивчали азбуку, письмо та лічбу до десяти. У другому вже починали вивчати «Закон Божий», для викладання якого приїжджав один раз на тиждень піп із села Качкарівка. Заняття, як правило, розпочиналися після закінчення польових робіт, часто першого (14) грудня, в день святого Наума («Прийшов Наум, пора братися за ум!») [5;17]. Та не всі діти бідняків могли закінчити школу. Так у 1892 році перший клас відвідували 44 учні, другий – 29,

третій – 10. У 1895 році третій клас закінчило всього п'ять учнів [1;2]. Попечителем школи був поміщик Дурилін. У кінці 70-х років у школі з'явилися підручники. Серед них «Родное слово», автором якого був К.Д.Ушинський.

Багато жителів села Дудчани були в наймах у Дуриліна та великих орендарів. За десятину землі, здану в оренду, Дурилі брав 10-12 крб., а пізніше 5-7 крб., за рік. Більшість селян були невилазними боржниками у поміщика і заможних господарів. Становище селян ускладнював тягар різноманітних прямих та непрямих податків і численних повинностей: шляхова, підводна та інші. Урожаї були низькі через примітивний обробіток ґрунту. Так озима пшениця давала 30-60 пудів з десятини, яра пшениця – до 50 пудів, просо – 30-40 пудів.

Селяни не тільки не могли придбати сільськогосподарські машини, у них навіть не вистачало рогатої худоби. Хоча в селі і було 320 голів рогатої худоба (на 162 господарства), але 54 господарства не мали ніякої худоби, а 18 не мали великої рогатої худоби.

У селі було 19 безземельних господарств і 102 малоземельних і тільки в 20 господарствах було в кожному понад 7 голів худоби. У селі налічувалось: 40 плугів, 78 букерів, 2 молотарки. Такою була техніка обробітку землі, де один плуг припадав на 4 господарства, букер – на два господарства, молотарка – на 80 господарств.

Розділ III. Дудчани в першій половині ХХ століття

У 1905 році селяни села Дудчани досить активно виступили проти місцевого поміщика Дуриліна та проти заможних господарів. Газета «Юг» писала: «У поміщика Дуриліна О., який проживає у власному маєтку при с. Дудчани Херсонського повіту, протягом літа 1905 року відбувся цілий ряд

пожеж. Від 2 липня до 23 жовтня відбулося 9 пожеж, від яких згоріло 7 сараїв, цілий ряд стогів сіна та соломи».

Як повідомляла ця газета, пожежі виникали систематично і наполегливо, спалахуючи в кількох місцях одночасно. Це свідчить про те, що пожежі виникали за єдиним, раніше продуманим планом.

Друга херсонська газета «Родной край» писала: «У грудні 1905 року в с. Дудчани почало помічатись незадоволення селян. Селяни почали збиратися на мітинги.»

У с. Дудчани виникає перша революційна група з 19 селян віком від 19 до 25 років. На чолі цієї групи стояли Ісак Смола та Карпо Мороз. До членів групи належали: Ткач Д.І., Ведмідь Р.І., Ведмідь О.Я., Смола Яким, Надточий К.М., Надточий М.М., Цегельник М., Солонець Г., Шульга М.К., Сокирко Й.А. та інші. Керівники групи мали зв'язок з м. Херсоном через Парфентія Смолу та жінку, представника центру.

Учасники групи тримали себе досить сміливо, часто вечорами співали революційні пісні, не підкорялися властям. Вони вивчали революційну літературу і мали намір організувати в селі повстання проти поміщика Дуриліна.

Виступ проти Дуриліна був намічений в ніч під Новий рік (1906 р.). Члени групи: Сокирко Й., Смолі І., Ведмідю О. було дано завдання підірвати будинок Дуриліна. Але здійснити свій намір групі не вдалося, бо цей намір був виданий зрадником-провокатором Степаном Гулею. Учасники групи були заарештовані і ще до суду піддані жорстокому катуванню. І.Шульга говорив на суді: «Коли мене заарештували, то по наказу Матюшина мені «всипали» 250 різок».

У справі дудчанських селян у м. Херсоні був організований судовий процес, що тривав цілий тиждень. Другий процес був організований у справі цієї ж групи, що 8-10 грудня 1905 року розгромила маєток заможного господаря Смирнова. Хоч газета «Юг» і виходила в умовах

суворої цензури, вона змушена була визнати, що причиною виступу селян було «безправ'я і малоземелля».

Більшість учасників виступу 1905 року на суді були оправдані, а пізніше, після суду, були все ж відправлені в заслання. Деякі з них не повернулися (Смола І.).

Гордістю школи був Ваня Шульга, 1900 року народження. Після успішного закінчення школи, його, як здібного учня, на піклування вчителів та міського священика Лубинського було направлено на навчання у другу чоловічу Херсонську гімназію. Екзамени він склав на стипендію.

Ішов 1919-й рік. Громадянська війна, голод, смерть, та дудчанці вже не уявляли своє село без школи. Коли під час боїв приміщення школи згоріло, то її відкрили на території церкви, в сторожці. У перші дні навчання в дітей не було нічого. Учителька мала лише тільки шматочки білої глини, якою виводила на дошці літери. І ось несподівано дітям принесли зошити з використаного канцелярського паперу (одна сторінка списана, інша - чиста). Необхідно було принести гроші: за один зошит 240 рублів. Діти радісно бігли додому, повторюючи ці цифри [2].

Через місяць школу на південній стороні села закрили. Перед цим було проведено батьківські збори. Учителька погоджувалась навчати дітей, якби тільки батьки по черзі її годували. Вона говорила так: «Ви будете їсти хліб – і мені дасте, ви будете їсти висівки - і я теж» [3]. Але то були голодні часи, не всі батьки пристали на це, і вчителька поїхала з Дудчан.

У часи громадянської війни на території Дудчан проходили бої з петлюрівцями, німецькими окупантами, денікінцями, раз у селі побували махновці. Населення села активно піднімалось на боротьбу з загарбниками. Активними учасниками боротьби були Іван Шульга, Кузнєцов О., Руденко І., Іванов В.Я.

У Дудчанах формувались загони Червоної армії. Всі дорослі чоловіки мобілізувались у ці загони: всього записалось 270 чоловік. У плавнях діяли

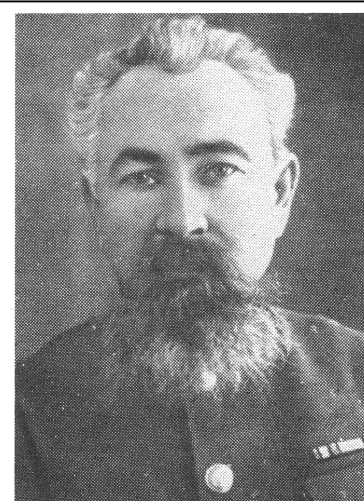
партизанські загони, які отримували допомогу і підтримку від населення с. Дудчани. Карателі розстрілювали селян навіть за одну тільки підозру в допомозі партизанам. Так були розстріляні Лазар Танаренко, Антон та Іван Щербина.

У 1919 році під хутором Красним Старооскольського району Курської області загинув Іван Шульга. Білогвардійці порубали шаблями пораненого комісара.

Радянська влада в Дудчанах була встановлена в середині лютого 1918 року. Перші органи Радянської влади були створені в 1918 році: волость, голова – Махиня Яків Трохимович, сільрада, голова – Павленко Іван Іванович. Перша партійна організація була створена в 1928 році, комсомольська – виникла у 1924 р.

У 1920 році виконком місцевої ради прийняв рішення: «Негайно приступити до ремонту шкільних приміщень..., постановити питання про обладнання населення для такого ремонту» [4; 517]. Активним організатором шкільного будівництва був батьківський комітет. Понад 10 років головою батьківського комітету незмінно був Терентій Іванович Богун.

На 1 травня 1929 року в Дудчанах було декілька колективних об'єднань селян, переважно ТСОЗ-ів, існувала одна сільськогосподарська артіль. Великі труднощі в цих господарствах були через недостаючу робочу худобу. Кількість голів усупільненої робочої худоби в цих колективах не перевищувало 8 голів у кожному. У ТСОЗ-ах не було жодного трактора.

М.К.Дудченко

Першого жовтня в Дудчанах була організована комуна на базі напівзруйнованого маєтку поміщика Дурилі на групою моряків Чорноморського флоту на чолі з Макаром Кузьмичем Дудченком.

У 1929 р. було створено колгосп «12-річчя Жовтня», у 1932 р. – колгосп «Ш-а п'ятирічка», у 1931 р. – організовано колгосп «Карла Лібкнехта». Колективізація була завершена в 1931 році.

Голодомор, який невмолимо поширювався протягом 1932 року, набув свого апогею на початку 1933 року. Херсонщина на той час являла собою жахливу картину повного спустошення. Колись квітучі, багаті південні села знелюдніли. Так і наші рідні Дудчани стояли сірі, похмурі, непривітні. Справді, а чому було радіти: люди бродять опухлі, знесилені, напівживі, люди, немов ходячі мерці, в пошуках чогось більш-менш їстівного. Страшна картина.

Село неначе вимерло. Перестали півні співати і гавкання собак не було чути. Діти перестали ходити до школи. Щоб якось заманити дітей до школи голова сільської ради Хорольський організував уповноважених на вилучення у людей гарбузів і буряків для приготування їжі школярам. Годували тільки дітей членів колгоспу.

Діти рибалок одержували пайки від рибар тілі «Червоний Жовтень» Качкарівської сільради. У Дудчанах була рибацька бригада. Дітям давали по тарілці варива і по одному макорженику (це ліпленик з кураю, лободи і невеликої кількості висівок). Діти хворіли і пухли.

У бригадних дворах стояли коні, яких годували половою і трохи посипали дертю, тут жилися конюхи. Коні здихали. Коли здохне коняка у бригадному дворі стояла черга людей, чекали, поки конюх не зніме шкуру. Відразу нападали на труп коня, відрубували куски м'яса, несли додому годувати сім'ю.

Люди настільки виснажилися голодом, що ставали на шлях людодїдства. Це побачили діти, які йшли до школи в лютому 1933 року. На сніговій

дорозі лежала повністю відрізана від трупа дитяча ніжка. Сліди, куди несли розкарбований труп дитини замело снігом. Дитині було 2-3 роки від народження. Про такий випадок школярі повідомили голові сільської ради Хорольському. Хто вчинив цей злочин не встановлено.

Був ще такий випадок. Весною 1933 року жінка брала воду із колодязя біля села, де тепер живе Смола Володимир Михайлович. Жінка, набираючи воду, знепритомніла, люди прибігли на допомогу. Вона прийшла до пам'яті і попросила їсти. Жінка сказала, що за її хатою закопана голова хлопчика. Попросила, щоб голову зварили і нагодували її. Вона була уже божевільною. Це була місцева жителька Мл чанова Ольга. Люди відкопали останки хлопчика і впізнали й ньому Мантулая Федю, учня третього класу, який пропав.

Згадує Троцан П.А. (дівоче прізвище Горішня), 1907 року народження: *«Мені у жовтні виповнилося 100 років, але такого жаху, як у 1932 році, я не пам'ятаю. Ось, наприклад, тітка Мотря Штетиха вчинила таке. Взимку втопився на озері її чоловік, ловлячи рибу, а вона лишилася з сімома дітьми. Старшому Павлові було шістнадцять, маленькій – два роки. Вона почала з маленької. Зачинялася в кухні, різала дитину ножем по шиї і – в казанок. Виносила вночі, кидала в балку, зарослу дерезою руки, ноги, кишки, голову. Діти їли м'ясо і юшку, не знаючи, де мати взяла його. А за дитину говорила:*

- Оце піп Андрій забрав малу і відправив у Качкарівку в приют. Нехай, бідна, росте, може виживе...»

Весна 1933 року деякою мірою оживила людей. Вони паслися на балках, їли квіти і цибульку проскуреників, стебла кінського щавлю і інші трави. Як тільки пробудилися ховрашки, хлопчики і дівчатка ловили їх. Тут же, на толоці, знімали шкірки, тушки ховрахів на вогні пекли і їли без солі. Шкірки із ховрахів здавали заготовнику Гричушенку за гроші. Тут вже було дві вигоди: і м'ясо, і гроші. Деякі учні за один день ловили по 30-

40 ховрашків. Ідучи ввечері додому, дітей зустрічав голова колгоспу, Макар Кузьмич Дудченко і запитував: «По скільки, хлопці і дівчата, спіймали?» «По 25-30», - відповідали хлопчики. А дівчатка ловили по 5-7 ховрашків. М.К.Дудченко нагородив за це дітей по одному кілограму хліба і по двісті грам цукерок. «А завтра, - Сказав М.К.Дудченко, - якщо піймаєте більше, заходьте у контору». Він нагороджував усіх дітей за цю роботу. Говорив дітям: «Ви зберігаєте хліб від шкідників. Один ховрах за літо з'їдає по 16 кілограмів зерна. От і рахуйте, яку користь ви приносите колгоспу.»

На весняних польових роботах колгоспників годували кандьором із кукурудзяної крупи, яку держава давала їм як позичку. Цю позичку необхідно було повертати до врожаю. Для посіву ярих культур держава давала насіння в рахунок позички, яку теж необхідно було повертати.

Колгоспники, які працювали на посівній, не дивлячись на травлене зерно, брали його жменями, промивали у воді і відразу їли. Хворіли, деякі вмирили.

Голови колгоспів М.К.Дудченко, О.С.Смола, Г.Е.Шульга попереджали людей про небезпеку отрути! Але голод брав своє!

У ці голодні дні турботу проявив сільський фельдшер Павло Іванович Ткаченко. Він вдень і вночі був серед хворих, голодних і холодних людей. Рятував їх як міг. У Павла Івановича був великий фронтний досвід, як учасника першої і громадянської воєн.

З дозволу райкому партії та райвиконкому мололи борошно для приварку працюючим у полі. Перші дні варили галушки, давали потрохи їсти. Так годували людей тиждень. Через тиждень видали на кожну сім'ю по 5 кг борошна, по тім по 10 кг, поки люди не вгамували голод. Діти повеселішали. А учень третього класу Коник Кузьма встав і крикнув на весь клас: «Я вже хліба наївся, навіть вночі встаю і їм хліб!» (Коник Кузьма Дмитрович загинув в бою з фашистами у 1944 році).

Яка радість була для дітей... Наїлися хліба.

За зиму 1932-1933 рр. і весну 1933 року у Дудчанах померло від голоду більше ста чоловік – жінок і дітей.

Велика Вітчизняна війна...

З перших днів війни наші односельці йшли до військкомату, перші захисники вирушали за покликом серця боронити Вітчизну.

Трудівники с. Дудчани докладали всіх зусиль, щоб у стислі строки закінчити збір урожаю 1941 року. Люди працювали вдень і вночі. Трактористів і комбайнерів, які пішли на фронт, замінили жінки. За кермо комбайнів сіли Богун Катерина Іванівна, Постоялко Олександра Андріївна. Завдяки сумлінній праці трудівниць зернові на початку серпня були скошені й обмолочені. Одночасно тривало будівництво оборонних споруд, евакуація людей, відправка і тил техніки і худоби.

У село Дудчани німці увірвалися 22 серпня 1941 року. Тридцять місяців тривала окупація села, тридцять довгих місяців нелюдських порядків, ворожих команд, грабунків і страху. Десятки молодих хлопців і дівчат були вивезені на каторжні роботи до німецького рейху. Багато мирних трударів стали жертвами фашизму.

Так, за розповсюдження антифашистських листівок у березні 1943 року, після жорстоких тортур, у м. Миколаєві були страчені наші односельчанки Марія та Віра Олександровські і Клавдія Цегельник. Посмертно дівчата нагороджені медалями «За відвагу».

250 дудчанців захищали Вітчизну на різних фронтах Великої Вітчизняної війни, 144 з них загинули в боях з фашистами, 87 наших земляків за мужність і героїзм нагороджені орденами і медалями. Серед них З.Т.Вакуленко, Г.К.Марков, М.Ф. Брюхно, О.А.Співак та інші. І.І.Бараногв, А.М.Савченко брали активну участь у партизанському русі на території Чехословаччини, в тому числі в повстанні жителів Банської Бистриці.

Більше 10 днів тривали бої за визволення села Дудчани. Пліч-о-пліч йшли в атаку бійці різних національностей. Смертю хоробрих загинув на нашій землі син башкирського народу М.Х.Губайдулін, повторивши подвиг О.Матросова. посмертно йому присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

Визволено село Дудчани від фашистських загарбників 8 березня 1944 року.

Список використаних джерел і літератури

Джерела

1. ДАХО, ф.р. – 1887, оп. 3, о. зб. 318, арк.. 2
2. ДАХО, ф. 41У, оп. 1, ад. 36 . 191. арк.. 13-14
3. ДАХО, музейний фонд 1943 р., арх.. 38
4. Спогади Богуна Т.І. записані Сторожовою Н.В. у 1983 р.
5. Спогади Коваль (Вакуленко) Г.З., 1930 р.н.
6. Спогади Ткаченко М.Т., учениці 20-х, учительки 30-х років Дудчанської школи.
7. Свідчення старожилів села Торчанської П.І., 1913 р.н., Троцан П.П., 1907 р.н., Цвілої О.О., 1913 р.н.

Періодичні видання

8. «Вісті» , квітень 2006
9. «Ленінський шлях», № 31, 1984
10. «Родной край», №167, 1906.
- 11.«Юг», 6 ноября 1906 г.

Література

- 12.История городов и сел. Херсонская область, К., 1983 – с. 23-41

Додатки

1. Ганівське городище в наші дні
2. Дудчанська школа на сторінках преси
3. Список учителів, які працювали в Дудчанській школі у 1939-1941 рр.
4. І.Шульга – учень 2-ї чоловічої Херсонської гімназії
5. Ткаченко М.Т. – учениця 20-х, учителька 30-х років Дудчанської школи
6. Сестри Олександровські та К.Цегельник
7. Пам'ятник Герою Радянського Союзу М.Х.Губайдуліну
8. П.А.Троцан – найстаріша жителька Дудчан
9. Дудчани сьогодні
- 10.Сторінками історії школи
- 11.Стояни – мальовничий куточок села
- 12.Видатні постаті села